

III Međunarodni kongres Udruženja zdravstvenih profesionalaca Srbije

**UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA FUNKCIONISANJE
ZDRAVSTVENOG I OBRAZOVNOG SISTEMA**

**ZBORNİK APSTRAKATA
I RADOVA**

26-29. oktobar 2023, Hotel Moravica, Sokobanja, Srbija

ORGANIZATOR KONGRESA

Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije

SPONZORI

SUORGANIZATORI KONGRESA

Visoka zdravstveno-sanitarna škola strukovnih studija „Visan“, Srbija

Univerzitet "Bijeljina" Bijeljina, Bosna i Hercegovina

Медицинска школа „Београд“

Medicinska škola „Beograd“, Beograd

Medicinska škola „Nadežda Petrović“, Zemun

Akademija vaspitačko – medicinskih strukovnih studija, Odsek Čuprija

Asocijacija za dezinfekcija i sterilizacija na Makedonija

Fakulteta za vede o zdravju, Univerza na Primorskem, Izola, Slovenija

Fakultet zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci, Hrvatska

TEHNIČKI ORGANIZATOR

BBN Congress Management d.o.o.

ZBORNİK APSTRAKATA I RADOVA

III Međunarodni kongres UZPS - UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA FUNKCIONISANJE ZDRAVSTVENOG I
OBRAZOVNOG SISTEMA

Izdavač: Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije - UZPS
Beograd, Zemun, Rade Končara 71
Tel/faks: 011/373-19-91
E-mail: predsednica.uzps@gmail.com

Glavni i odgovorni urednik: dr Ivanka Adžić

Priprema i tehnička obrada: BBN Congress Management, Deligradska 9, 11000 Beograd
Tel/Fax: +381(0)11 3629405, 3629402, 2682318
e-mail: bbn@bbn.co.rs, web: www.bbn.co.rs

Štamaprija: BBN Congress Management

Mesto štamanja: Beograd

Godina izdavanja: 2023.

Tiraž: 80

ISBN 978-86-900449-4-8

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

616.98:578.834(082)(0.034.2)
614.2(082)(0.034.2)

МЕЂУНАРОДНИ конгрес Удружења здравствених професионалаца Србије Утицај пандемије COVID 19 на функционисање здравственог и образовног система (13 ; 2023 ; Сокобања)
Zbornik apstrakata i radova [Elektronski izvor] / III Međunarodni kongres Udruženja zdravstvenih profesionalaca Srbije Uticaj pandemije COVID 19 na funkcionisanje zdravstvenog i obrazovnog sistema ; [organizator kongresa Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije] ; [glavni i odgovorni urednik Ivanka Adžić]. - Beograd : Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije - UZPS, 2023 (Beograd : BBN Congress Management). - 1 elektronski optički disk (DVD) ; 12 cm

Sistemska zahtevi: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovne strane dokumenta. - Tiraž 80. - Radovi na više jezika. - Tekst lat. i ćir. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Summaries.

ISBN 978-86-900449-4-8

a) Ковид 19 -- Зборници б) Здравство -- Зборници

COBISS.SR-ID 128126985

SADRŽAJ

NAŠE ISKUSTVO U ORGANIZOVANJU NASTAVE TOKOM COVID PANDEMIJE9	Dragana MATANOVIĆ, Medicinski fakultet Univerzitet u Beogradu, Srbija
NAUČNA ISKUSTVA STEČENA TOKOM PANDEMIJE INFEKCIJA IZAZVANE SARS-COV-2 VIRUSOM12	Vladimir JURIŠIĆ, Fakultet medicinskih nauka, Univerzitet u Kragujevcu, Srbija
PANDEMIJA COVID 19 NA PODRUČJU TUZLANSKOG KANTONA13	Amila ŠIŠIĆ, Zavod za javno zdravstvo Tuzlanskog kantona, Tuzla
EFIKASNOST NASTAVNOG PROCESA U VANREDNIM OKOLNOSTIMA ODRŽAVANJA NASTAVE14	Slađana ARSIĆ, Biljana ILIĆ, Tatjana KILIBARDA, Akademija vaspitačko medicinskih strukovnih studija Kruševac, Odsek za medicinske nauke Čuprija, Srbija
UTICAJ COVID PANDEMIJE NA DIJAGNOSTIKOVANJE I LEČENJE TUBERKULOZE U GRADSKOM ZAVODU ZA PLUĆNE BOLESTI I TUBERKULOZU BEOGRAD16	Dejan DIMIĆ, ROKSANDIĆ MILENKOVIĆ M., Gradski zavod za plućne bolesti i TB Beograd, DIMIĆ N., Kliničko bolnički centar „Dr Dragiša Mišović Dedinje“
UTICAJ EPIDEMIJE COVID 19 NA NEGU I LEČENJE ONKOLOŠKIH PACIJENATA17	Vasilije KORUGIĆ, DZ „Simo Milošević“ Čukarica
ZNAČAJ FARMAKOTERAPIJE I NEFARMAKOLOŠKIH MERA ULEČENJU HIPERTENZIJE19	Violeta ILIĆ TODOROVIĆ, Jasmina JOVANOVIĆ MIRKOVIĆ, Christos ALEXOPOULOS, Vesna VESIĆ, Miljana MARKOVIĆ, Akademija vaspitačko medicinskih strukovnih studija, Odsek medicinskih studija Čuprija, Čuprija
ZASTUPLJENOST VAKCINISANJA PROTIV COVID 19 U DOMU ZDRAVLJA „NOVI SAD“20	Danica POPOVIĆ, Dom Zdravlja „Novi Sad“, Novi Sad, Regina RISTIĆ, „Biotest“, Novi Sad, Jelena ĐOKIĆ, Institut za puićne bolesti Vojvodine, Sremska Kamenica, Ana MILJKOVIĆ, Dom Zdravlja „Novi Sad“, Novi Sad, Ana BABIĆ, Institut za Kardiovaskularne bolesti Vojvodine, Sremska Kamenica, Filip SAMARĐZIĆ, Klinički Centar Vojvodine, Novi Sad, Republika Srbija
POSLOVANJE ZA VREME PANDEMIJE COVID 19 U DOMU ZDRAVLJA „NOVI SAD“24	Danica POPOVIĆ, Dom Zdravlja „Novi Sad“, Novi Sad, Regina RISTIĆ, „Biotest“, Novi Sad, Jelena ĐOKIĆ, Institut za puićne bolesti Vojvodine, Sremska Kamenica, Ana MILJKOVIĆ, Dom Zdravlja „Novi Sad“, Novi Sad, Ana BABIĆ, Institut za Kardiovaskularne bolesti Vojvodine, Sremska Kamenica, Filip SAMARĐZIĆ, Klinički Centar Vojvodine, Novi Sad, Republika Srbija
SOLARINI DERMATITIS - MERE PREVENCIJE29	Jelena STAMENKOVIĆ, Medicinska škola Beograd, Srbija
COVID 19 PANDEMIJA KAO STRES KOD ZDRAVSTVENIH RADNIKA31	Selma SINANOVIĆ, Univerzitetski Klinički Centar Tuzla, Bosna i Hercegovina
NIVO OVLADANOSTI PRAKTIČNIM VEŠTINAMA KOD UČENIKA SREDNJE MEDICINSKE ŠKOLE U COVID 19 SISTEMU ODRŽAVANJA NASTAVE32	Jovana JOVIĆ, Medicinska škola Čuprija, Akademija vaspitačko-medicinskih strukovnih studija Kruševac, odsek medicinskih studija Čuprija, Slađana ARSIĆ, Akademija vaspitačko-medicinskih strukovnih studija Kruševac, odsek medicinskih studija Čuprija
UČENICI MEDICINSKE ŠKOLE O POSLEDICAMA PANDEMIJE36	Elizabeta MARKOVIĆ, Bojana HASANBEGOVIĆ, Medicinska škola „Nadežda Petrović“ Zemun, Srbija
UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA FUNKCIONISANJE SLUŽBE ZA HEMODIJALIZU – UČENJE NA ISKUSTVU ZA BUDUĆE IZAZOVE43	Jasna TRBOJEVIĆ-STANKOVIĆ, Slaviša SAVIĆ, Medicinski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Klinika za urologiju, KBC „Dr Dragiša Mišović – Dedinje“, Zoran MARJANOVIĆ, Klinika za urologiju, KBC „Dr Dragiša Mišović – Dedinje“
RA NA REHABILITACIJA COVID PACIJENTA SA TROMBOZOM ARTERIJE BRAHIJALIS - prikaz slučaja47	Momirka MILAKOVIĆ, Bojana KAJKUT, Služba Kliničke rehabilitacije, UKC RS, Banjaluka

UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA FUNKCIONISANJE POLIVALENTNE PATRONAŽNE SLUŽBE	53
Dušica KAMENIĆ, Dom zdravlja „Novi Beograd“, Beograd, Srbija	
KOMUNIKACIJA MEDICINSKE SESTRE SA OSOBAMA S INVALIDITETOM	54
Antonija LEKO, OB „Dr. Anđelko Višić“ Bjelovar, Bjelovar, Živko STOJČIĆ, OB „Dr. Anđelko Višić“ Bjelovar, Bjelovar; VUB Bjelovar, Bjelovar, Nikolina MEGERLE, OB „Dr. Anđelko Višić“ Bjelovar, Bjelovar, Goranka RAFAJ, VUB Bjelovar, Bjelovar, Hrvatska	
EPIDEMIJE ZARAZNIH BOLESTI U BIOETIČKOJ EDUKACIJI – POVIJESNI PRIMJER POUČAVANJA O POVJERENJU U MEDICINU, ZDRAVSTVENI SUSTAV I ZDRAVSTVENE DJELATNIKE U VRIJEME EPIDEMIJE DJEČJE PARALIZE	62
Nada GOSIĆ, Klub umirovljenih sveučilišnih nastavnika Sveučilišta u Rijeci, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, Razred za humanističke nauke i kulturu	
UTICAJ ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA NA POJAVU KARDIOVASKULARNIH OBOLJENJA	63
Emra ZUKIĆ-BEGIĆ, Alma KARAJKO-MELIĆ, Amra KALČO, Sead KARAKAŠ, Zavod za javno zdravstvo SBK/KSB, Bosna i Hercegovina	
UTICAJ ANKSIOZNOSTI I SPECIFIČNOSTI NJENOG PREVAZILAŽENJA TOKOM PANDEMIJE COVID 19, U ODNOSU NA FUNKCIONISANJE ZDRAVSTVENOG I OBRAZOVNOG SISTEMA	70
Svetlana BANOVIĆ, Visoka zdravstveno – sanitarna škola strukovnih studija “ VISAN “, Beograd, Ivanka ADŽIĆ, Univerzitetski klinički centar Srbije; UZPS	
MENTALNO ZDRAVLJE U DOBA PANDEMIJE	71
Dragana BOŠNJAK, Dom zdravlja Bijeljina, Republika Srpska, BiH	
UTICAJ DEMOGRAFSKIH I SOCIOEKONOMSKIH FAKTORA NA NASTANAK SINDROMA SAGOREVANJA U PRIVATNOM SEKTORU BEZBEDNOSTI U CENTRALNOJ SRBIJI.....	74
Dejan VELJKOVIĆ, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Odred Žandarmerije Kraljevo, Slobodanka MILOVANOVIĆ, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika željeznice Srbije, Niš, Ljiljana KULIĆ, Univerzitet u Prištini, Medicinski fakultet, Kosovska Mitrovica	
EMPATIJA KAO FAKTOR BESA I AGRESIJE KOD SREDNJOŠKOLACA.....	75
Slavica LAZIĆ, Branka PERALOVIĆ, Medicinska škola "Nadežda Petrović", Zemun, Srbija	
HEMORAGIJSKE KOMPLIKACIJE KOD UPOTREBE ANTIKOAGULANTNE TERAPIJE U COVID 19 PNEUMONIJI	79
P. BOGDANOVIĆ, Klinika za kardiologiju VMA, V. BOGDANOVIĆ, ZZZZ radnika ŽS, Z. JOVIĆ, Z. MLADENOVIĆ, P. ĐURIĆ, I. ĐURIĆ, E. STAMENKOVIĆ, G. MILIĆ, N. ĆIRIĆ, N. ŽIVKOVIĆ MILJKOVIĆ, N. NOVIČIĆ, ZZZZ radnika ŽS, Klinika za kardiologiju VMA, D. PILČEVIĆ, Klinika za nefrologiju VMA	
AKUTNO OŠTEĆENJE BUBREGA U COVID 19 INFEKCIJI KOD BOLESNIKA LEČENIH DIJALIZOM	80
Spomenka STANOJKOVIĆ, Klinika za nefrologiju UKCS Srbije, UZPS; Ivanka ADŽIĆ, Univerzitetski klinički centar Srbije; UZPS, Vera SIMIĆ, Medicinska škola „Beograd” i Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Beograd, Srbija	
UTICAJ „COVID 19“ NA MENTALNO ZDRAVLJE ZDRAVSTVENIH RADNIKA	81
Gordana PANOVA, Adnan HADROVIĆ, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka – Univerzitet, Goce Delčev, Štip, R.S. Makedonija, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medika-Kočani	
Prezentacije radova:	
DIGITAL EDUCATION IN NURSING DEN- ERASMUS + FUNDING PROJECT	87
Vedrana VEJZOVIĆ, <i>Assistant profesor</i> , Univerzitet Malme, Švedska	
SPECIFIČNOSTI APOTEKARSKE DELATNOSTI SA OSVRTOM NA APOTEKARSTVO U REPUBLICI SRPSKOJ.....	88
Boro KRSTIĆ, Nada JEVTIĆ, Univerzitet „BIJELJINA“, Ljiljana TOMIĆ, Aleksandra MESAROVIĆ, Farmaceutski fakultet, BiH	
ULOGA MEDICINSKE SESTRE U LEČENJU, TRETMANU I EDUKACIJI BOLESNIKA SA LIMFOMOM	95
Irena JAREVA, JZU-Univerzitedska klinika za radioterapija i onkologija-Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
ULOGA PATRONAŽNE SESTRE KAO FAKTORA USPEŠNOG SPROVOĐENJA IMUNIZACIJE	100
Silvana MIRKOSKA, Poliklinika Bukureš-JZU-Zdravstven dom-Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	

STAVOVI I ZNANJA STANOVNIKA OPĆINE TRAVNIK O HRONIČNOJ BUBREŽNOJ INSUFICIJENCIJI.....	107
Alma KARAJKO-MELIĆ, Emra ZUKIĆ-BEGIĆ, Amra KALČO, Sead KARAKAŠ, Zavod za javno zdravstvo SBK/KSB, Bosna i Hercegovina	
SAČUVAJMO SVOJE MENTALNO ZDRAVLJE	113
Jelena HADŽIĆ, Snežana VASIĆ, VMS Oopšta bolnica Čuprija	
PHYSIOTHERAPY EFFECTS AND EXPERIMENTAL ACUPUNCTURE.....	114
Blagica PANOVA, PZU-Physio-medicA-Kočani, Gordana PANOVA, Faculty of Medical Sciences - University "Gotse Delcev" – Stip, Nikolaj DIMITAR DIMITROV, Medicinski fakultet-Trakijski Univerzitet-Stara Zagora, R. Bugarija, Dimitrinka ATANASOVA, Medicinski fakultet-Trakijski Univerzitet-Stara Zagora,R. Bugarija	
COVID 19 TRUDNOĆA I POROĐAJ	118
Andreja GLIŠIĆ, Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu, Klinika za ginekologiju i akušerstvo, Klinički centar Srbije, Beograd, Srbija	
STRES INCONTINENCE SURGERY (TVT TOT) AND SACROSPINAL COLPOPEXY IN COVID PANDEMIC	119
Miloš RADOVIĆ, Klinika za ginekologiju i akušerstvo, Klinički centar Srbije, Beograd, Srbija	
S GINEKOLOGIJE U BORBU S COVIDOM	120
Iva KEGLEVIĆ, Slaven MEDJIMUREC, KBC Rijeka, Fakultet zdravstvenih studija u Rijeci, Teo LINIĆ, KBC Rijeka	
UMETNOST DOJENJA - POČAST KAPACITETU ŽENSKOG TELA I NEOGRANIČENIM DUBINAMA MAJČINOG SRCA.....	127
Stefanija JORDANOVSKI, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
ULOGA PATRONAŽNE SLUŽBE U PRENATALNOJ I POSTNATALNOJ ZDRAVSTVOJ ZAŠTITI ŽENA U OPŠTINI SVETI NIKOLE.....	131
Despina CVETANOVSKA, JZU-Zdravstven dom-Sveti Nikole, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
UVEK NA OPREZU: SAMOKONTROLA HRONIČNIH BOLESTI U PEDIJATRIJSKOM UZRASTU TOKOM TRAJANJA PERIODA PANDEMIJE COVID-19: PREGLEDNI RAD	136
Mirjana SMUĐA, Akademija strukovnih studija Beograd, Osek Visoka zdravstvena škola, Katedra za strukovne medicinske sestre, babice i vaspitače, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Ivana MINAKOVIĆ, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Katedra za opštu medicinu i gerijatriju, Dom zdravlja “Novi Sad”, Dejan ŽIVANOVIĆ, Visoka škola socijalnog rada u Beogradu, Jovan JAVORAC, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Katedra za internu medicinu, Institut za plućne bolesti Vojvodine, Sremska Kamenica, Republika Srbija	
ULOGA PATRONAŽNE SESTRE U OTKRIVANJU I POKAZIVANJU STANJA DIJABETESA STANOVNIŠTVA NA TERITORIJI REPUBLIKE SEVERNE MAKEDONIJE U PERIODU 2018-2022	142
Suzana ĐORĐIJEVSKA, JZU-Zdravstveni centar - Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
NIVO ZNANJA, STAVOVI I PRAKSA ŽENA U REPRODUKCIJI U VEZI SEKSUALNO PRENOSIVIH BOLESTI	146
Natalija DEČOVSKI, Valentina GORIČANEC, Katerina LAZAREVA, Daniela DAMJANOSKA TODOROVSKA, Lejla ASANI, Međunarodni Balkanski Univerzitet Skopje, Republika Severna Makedonija	
EKSTRAKORPORALNA CIRKULACIJA ULOGA I ZNAČAJ KLINICKOG PERFUZERA U HIRURGIJI.....	155
Branko LUKIĆ, Klinika za kardiohirurgiju Niš, Srbija	
POVEZANOST METABOLIČKE KONTROLE I KVALITETA ŽIVOTA U VEZI SA ZDRAVLJEM PEDIJATRIJSKIH PACIJENATA OBOLELIH OD DIJABETESA TIP 1 TOKOM TRAJANJA PERIODA PANDEMIJE COVID 19	156
Mirjana SMUĐA, Akademija strukovnih studija Beograd, Osek Visoka zdravstvena škola, Katedra za strukovne medicinske sestre, babice i vaspitače, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Tatjana MILENKOVIĆ, Institut za zdravstvenu zaštitu majke i deteta Srbije “Dr Vukan Čupić”, Ivana MINAKOVIĆ, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Katedra za opštu medicinu i gerijatriju, Dom zdravlja “Novi Sad”, Vera ZDRAVKOVIĆ, Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu, Katedra za pedijatriju, Univerzitetska dečja klinika u Beogradu, Dragana MILUTINOVIĆ, Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Katedra za zdravstvenu negu, Republika Srbija	

ANALIZA FORMALNOG OBRAZOVANJA MEDICINSKIH SESTARA U REPUBLICI SEVERNOJ MAKEDONIJI.....	165
Valentina GORIČANEC, Natalija DEČOVSKI, Katerina LAZAREVA, Daniela DAMJANOSKA TODOROVSKA, Lejla ASANI, Međunarodni Balkanski Univerzitet Skoplje, Republika Severna Makedonija	
ULOGA PATRONAŽNE SESTRE U NEZI, LEČENJU I EDUKACIJI OSOBA KOJE BOLUJU OD ALCHAJMEROVE BOLESTI.....	171
Julijana VULOVSKA KOSTOVA, Vtor ciklus studii-Fakultet medicinskih nauka – Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
EPILEPSIJA.....	175
Jelena RISTIĆ, OB Čuprija	
ULOGA PATRONAŽNE SESTRE U LEČENJU ONKOLOŠKIH RANA.....	176
Verica KOSEVSKA, JZU, Majka Tereza-Onkološka klinika-Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
ALKOHOLIZAM JE BOLEST NIJE VIC	180
Jasmina NIKOLIĆ , Suzana STOJANOVIĆ, Opšta bolnica Čuprija	
RAZVOJ I PRESPEKTIVE PATRONAŽNE SLUŽBE U OPŠTINI SVETI NIKOLE	181
Milena STOJANOVA, JZU-Zdravstveni dom -Sveti Nikole-R.S.Makedonija, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
ULOGA MEDICINSKE SESTRE U LEČENJU PACIJENATA SA HEMORAGIČNIM ŠOKOM.....	185
Arieta MUČA MUSTAFA, SUGS-Cvetan Dimov-Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
RAZLOG DOLASKA DJECE U HITNU PEDIJATRIJSKU AMBULANTU	190
Alen SADIKOVIĆ, Snježana GALIĆ-LUKŠIĆ, Odjel za pedijatriju, OB Dr. Ivo Pedišić, Sisak	
ZDRAVSTVENO PROSVEŠĆIVANJE POPULACIJE O IMUNIZACIJI PROTIV POLIOMIJELITISA	191
Selena VELIĆ, Jasmina JOVANOVIĆ MIRKOVIĆ, Akademija vaspitačko-medicinskih strukovnih studija, Odsek medicinskih studija Čuprija, Srbija	
ULOGA MEDICINSKIH SESTARA U LIJEČENJU OBOLJELIH OD HRONIČNOG HEPATITISA C U DOBA PANDEMIJE COVID 19	199
Jelena PETROVIĆ, Jasminka DELIĆ, UKC RS, Klinika za infektivne bolesti Banjaluka; Republika Srpska, BiH	
UTICAJ COVID 19 INFEKCIJE NA PORAST BROJA OBOLJELIH OD HIV INFEKCIJE.....	205
Sanja SAVKOVIĆ, Dijana KNEŽEVIĆ, Jelena PETROVIĆ, Jasminka DELIĆ, Udruženje medicinskih sestara i tehničara Republike Srpske, UKC Banja Luka	
ZADRUGE KAO NOSIOCI ZDRAVSTVENOG PROSVEĆIVANJA U RURALNIM SREDINAMA – POSTKOVID ERA.....	210
Dragan MILETIĆ, Suzana PAVLOVIĆ, Visoka zdravstveno-sanitarna škola strukovnih studija „VISAN“, Zemun, Srbija	
ZADOVOLJSTVO STUDENATA PRIMALJSTVA FAKULTETA ZDRAVSTVENIH STUDIJA U RIJECI NASTAVNIM PROCESOM U VRLJEME COVID-19 PANDEMIJE.....	218
Deana ŠVALJUG, Sandra BOŠKOVIĆ, Daniela MALNAR, Sveučilište u Rijeci, Fakultet zdravstvenih studija, Republika Hrvatska	
PRIZNAVANJE PROFESIONALNIH KVALIFIKACIJA BABICA I PRIMENA REGULATIVE U REPUBLICI SRBIJI.....	227
Vera SIMIĆ, Medicinska škola „Beograd” i Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Ivanka ADŽIĆ, Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Doroteja SIMIĆ, Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Jelena MILOVIĆ, Mirjana HARDI, Medicinska škola“Beograd“ Beograd, Srbija	
SPECIFIČNOSTI AKUTNE REHABILITACIJE U PEDIJATRIJSKIM JEDINICAMA INTENZIVNOG LEČENJA	232
Dejan NIKOLIĆ, Medicinski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd; Univerzitetska dečja klinika, Beograd, Srbija	

ZNAČAJ RAZVOJA ZDRAVSTVENOG I MEDICINSKOG TURIZMA U BANJAMA SRBIJE	233
Vera SIMIĆ, Medicinska škola „Beograd” Beograd i Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Ivanka ADŽIĆ, Klinički centar Srbije, Jelena MILOVIĆ, Nursing School “Beograd” Belgrade, Mirjana HARDI, Medicinska škola „Beograd” Beograd, Udruženje zdravstvenih, Doroteja SIMIĆ, Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije	
DEZINFEKCIJA BOLNIČKE SREDINE TOKOM KOVID PANDEMIJE U UNIVERZITETSKOM KLINIČKOM CENTRU REPUBLIKE SRPSKE.....	236
Silvana TRIFUNOVIĆ; Jadranka STANISAVIĆ-ŠIMIĆ; Univerzitetski klinički centar Republike Srpske, Janja BOJANIĆ; Institut za javno zdravstvo Republike Srpske, Biljana PERIĆ; Dragojla ĐOKIĆ; Srđan BLAGOJEVIĆ, Univerzitetski klinički centar Republike Srpske	
POROĐAJ U VODI.....	242
Danica RADULOVIĆ, Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije, Vera SIMIĆ, Medicinska škola „Beograd” Beograd i Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije	
KOMPLIKACIJE KOD PACIJENATA SA UDRUŽENIM KOMORBIDITETIMA U ORTOPEDIJI NAKON PANDEMIJE COVID 19	243
Miljan STOJANOVIĆ, Ivica KOVAČEVIĆ, Univerzitetski klinički centar Srbije	
ULOGA MEDICINSKE SESTRE U PREVENCIJI, LEČENJU I EDUKACIJI OBOLELIH OD RAKA DOJKE	245
Tanja MITROVSKA, JZU-Univerzitetska klinika za radioterapiju i onkologiju-Skoplje, Gordana PANOVA, Gordana KAMČEVA-MIHAILOVA, Fakultet medicinskih nauka-Univerzitet, Goce Delčev, Štip, Blagica PANOVA, PZU-Fizio-medicina-Kočani	
ZDRAVSTVENO PONAŠANJE I VASPITANJE ZA ZDRAVLJE SREDNJOŠKOLACA	249
Jelena MILOVIĆ, Vera SIMIĆ, Medicinska škola „Beograd” Beograd i Udruženje zdravstvenih profesionalaca Srbije	
ETIKA VS ZAKON U ANESTETIČARSKOJ PRAKSI.....	251
Mevludin BABAJIĆ, Mirza JAHIĆ, Samira BABAJIĆ, Adisa OMEROVIĆ, UDRUŽENJE ANESTETIČARA U BIH	

УЛОГА МЕДИЦИНСКЕ СЕСТРЕ У ПРЕВЕНЦИЈИ, ЛЕЧЕЊУ И ЕДУКАЦИЈИ ОБОЛЕЛИХ ОД РАКА ДОЈКЕ

Тања МИТРОВСКА, ЈЗУ-Универзитетска клиника за радиотерапију и онкологију-Скопље
Гордана ПАНОВА, Факултет медицинских наука-Универзитет, Гоце Делчев, Штип, С. Македонија
Гордана КАМЧЕВА-МИХАИЛОВА, Факултет медицинских наука-Универзитет, Гоце Делчев, Штип, С.
Македонија
Благица ПАНОВА, ПЗУ-Физио-медицина-Кочани

Abstract

Breast carcinoma is the most commonly malignant disease in women and is the second cause of death from cancer in women. It appears as a result of modification and uncontrolled proliferation of a group of cells that make up the breast tissue. The number of women suffering from and dying from breast cancer increases with age, significantly after the age of 45, and mostly over 50 years of age. Most breast cancer patients can be cured if diagnosed at an early stage and treated correctly.

The purpose of this work is the early detection and prevention of breast carcinoma, by conducting a breast examination, increasing women's awareness of timely detection and treatment of malignant and premalignant conditions, which will reduce the incidence and mortality of this disease.

Key words: breast cancer prevention, education, screening.

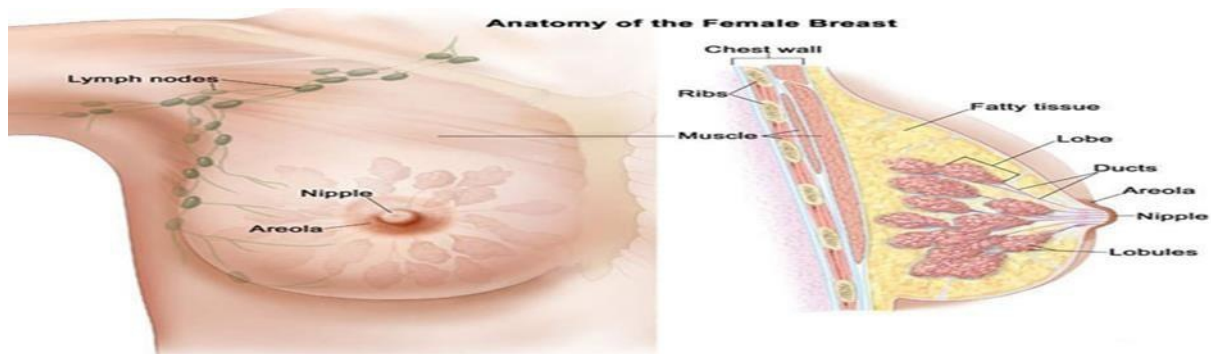
Апстракт:

Карцином дојке је најчешћа малигна болест код жена и други је узрок смрти од рака код жена. Настаје као резултат модификације и неконтролисаних пролиферација група ћелија које чине ткиво дојке. Жена оболелих и умирућих од карцинома дојке расте са годинама, значајно после 45. године, а углавном преко 50. године. Већина пацијената са раком дојке може се излечити ако се дијагноза постави у раној фази и се правилно лече. Циљ овог рада је рано откривање и превенција рака дојке, спровођењем прегледа дојке, подизање свести жена о благовременом откривању и лечењу малигнух и премалигнух стања, чиме ће се смањити инциденца и морталитет од ове болести.

Кључне речи: рак дојке, превенција, едукација, скрининг.

Увод

Карцином (рак) дојке представља прелазак здравог ткива дојке у малигну или болесно ткиво. У овом раду ћемо се осврнути на рак дојке као једну од најчешћих болести код жена у последње време. Постоје одређени фактори ризика који изазивају рак дојке као што су старост, позитивна породична анамнеза, бенигни тумори у личној историји, фактори репродукције, телесна тежина, зрачење. Ризик од болести код жене се повећава како она улази у менопаузу. Сви фактори ризика се могу поделити на факторе који се могу променити и факторе који се не могу мењати. Спровођењем одређених превентивних мера, могућност оболевања се може смањити, али се не може искључити. Самопреглед дојке је један од најједноставнијих метода превенције рака дојке који може открити симптоме рака дојке и реаговати брзо. Клиничко одређивање стадијума рака дојке, његових врста зависи од лечења и резултата лечења, чиме се рак дојке открива веома рано. Сходно томе, метода лечења рака дојке се дели на хируршко лечење, хемотерапију, радиотерапију и хормонску терапију. Тимски рад је веома важан у превенцији и лечењу карцинома, који укључује широк спектар стручњака и стручњака, укључујући и медицинску сестру. Медицинска сестра учествује у припреми операције у процесу спровођења здравствене заштите након операције, и обавља превентивну примарну заштиту. Основна улога медицинске сестре као члана тима који спроводи превентивни програм усмерен на превенцију настанка карцинома дојке, препознавање рака дојке у раној фази и упућивање пацијенткиње на адекватан третман. Патронажна сестра учествује у превентивним програмима за превенцију рака дојке и својим активностима помаже женама у стицању потребних знања и помоћи у прихватању неприхватљивог здравственог понашања.

Слика 1. Анатомија дојке
Figure 1. Breast anatomy

У уводном делу биће дат увод кроз дефинисање болести карцином дојке, шта представља и коју популацију најчешће погађа. Постоји разлика између бенигнух и малигнух тумора. Разлика између бенигнух и малигнух тумора је значајна. Бенигни тумори су састављени од нормалних ћелија, нису праћени знацима локалне инфилтрације и нема метастаза, односно одвајања делова тумора и његове филтрације у другим органима, док су малигни тумори сушта супротност. Дојка је парна жлезда карактеристична за женски род, а састоји се од жлезда, масног ткива и везивног ткива. Дојка је подељена на четири сегмента, што олакшава локализацију рака. Најчешћа локализација је горњи бочни квадрант где се налази највећи број жлезда. Уколико жена примети било какву абнормалну промену на дојци у виду квржице, промену боје брадавице, исцедка и сл., важно је да се што пре јави лекару ради утврђивања дијагнозе. За постављање специфичне дијагнозе користе се разне додатне методе као што су мамографија, ултразвук, магнетна резонанца, биопсија и пункција. Постоји национални програм за рано откривање рака дојке који се састоји од три циља: смањење mortalитета жена оболелих од рака дојке, откривање рака дојке у раној фази и побољшање квалитета живота већ оболелих жена. (¹ I. Bradić i sur.: Kirurgija, Medicinska naklada, Zagreb, 1995).

Сврха рада

Сврха овог рада је да се утврди улога патронажне сестре као једног од здравствених радника који сарађује са осталим члановима мултидисциплинарних тимова у примарној здравственој заштити, а њена улога је прикупљање података о психофизичком и социјалном функционисању појединаца. Такође, у овом раду биће анализиран степен оболелих од рака дојке, начин лечења, број излечених и умрлих лица и образовање. Дипломирана медицинска сестра је и спона између пацијената и лекара. Медицинска сестра утврђује потребу за образовањем и спроводи га на примеран начин. Патронажна сестра мора да поседује и одређене вештине за подршку, подучавање, подршку и удобност, утврђивање потреба здравствене заштите. Наравно, треба напоменути да је комуникација пацијента са породицом веома важна. Патронажна сестра стално ради у здравственом тиму и ван њега, због чега своју улогу може да испуни на бољи начин. Свакодневно сарађује са лекаром опште медицине, учествује у кућним посетама и друго. Такође, патронажна сестра мора обавестити лекара о свим новим информацијама о болести. О степену здравствене заштите одлучује се у договору са лекаром.

Кратак преглед рака дојке, лечење, лечење

Епидемиолошке студије утврђују неколико различитих фактора за настанак рака дојке. Међу њима су описане старосне и породичне предиспозиције, хормонски утицаји, исхрана, фактори репродукције, зрачење. Важне су и антропометријске карактеристике као што је повећање телесне тежине. карцином дојке се јавља пре 30. године живота жене. Рана менарха, касна менопауза, недостатак деце или касно прво дете доприносе повећању ризика од рака дојке. Жене које су родиле прво дете после 30. године имају двоструко већи ризик од жена које су родиле пре 10. године. Дојење детета смањује ризик ако жена доји дуже од годину дана, па се може рећи да је један од заштитних фактора у настанку и развоју рака дојке. Породичне предиспозиције се наслеђују аутозомно доминантно од оба родитеља. У породицама у којима је рак дојке честа појава пронађена су два гена БРЦА1 и БРЦА2, који су гени од великог значаја и њихове мутације су бројне и заузимају различита места у ланцу ДНК. БРЦА1 и БРЦА2 имају својства гена за супресор тумора, што значи да мутације отварају пут малигнуј трансформацији. Предуслов за трансформацију дојке из нормалне у малигну је губитак хетерозиготности, тумор супресорски ген локус (LOX).

Велики утицај има улога естрогена и прогестерона (женског полног хормона). Естроген се може узимати као хормон за спречавање трудноће и као додатна терапија. Истраживање здравствене организације Сет показује да се уз дужу употребу оралних контрацептива повећава ризик од рака за 1,3 - 1,5% код жена од четрдесет до педесет година.

Због диференцијације епителних ћелија током трудноће, под утицајем хормона који се луче, расте отпорност на канцерогене супстанце. Карцином се јавља када ћелије рака нападају недиференциране ћелије које се размножавају.

Резултати појединачних истраживања указују на утицај исхране као могућег фактора ризика, посебно исхране која садржи животињске масти и месо. Исхрана са високим садржајем масти која се конзумира током детињства и адолесценције може играти улогу у повећању ризика од рака дојке. С друге стране, неки резултати указују да мањи унос енергије током раста може допринети смањењу ризика од рака дојке. Оно што доприноси смањењу ризика од развоја рака дојке јесте исхрана заснована на воћу и поврћу, витаминима и антиоксидативним састојцима.

Прва истраживања указују на повећање ризика од оболевања од рака дојке са максималним бројем негативних утицаја у адолесценцији и раном развојном периоду. Најновија истраживања потврђују да су жене много осетљивије на зрачење у детињству него у адолесценцији и одраслом добу ако је терапија зрачењем спроведена за неки други малигнитет, али ако је коришћена хемотерапија, ризик је мањи јер хемотерапија често смањује производњу хормона.

Рак дојке се обично манифестује као безболна квржица у дојци. Бол се јавља код 30% пацијената. Може доћи до крвавог исцедка из дојки, повлачења и отока брадавица, као и упале у пределу тумора. У случају захваћености регионалних лимфних чворова може се видети или палпирати (у зависности од локализације и степена захваћености) у аксиларном и супраклавикуларном региону. Добро организован и вођен програм за рано откривање рака дојке мора бити научно засновано, дугорочно исплативо уз примењену методу добре праксе. За жене обухваћене скринингом код којих ће се открити промене треба обезбедити адекватну даљу дијагностику и лечење.

Патронажна сестра је веза између пацијента и здравствених радника у тиму људи који лече оболеле. Такође, сврха истраживања је да се види да ли патронажна сестра мора да види факторе који утичу на социјални, економски и здравствени статус, становништва и породице. У сарадњи са породичним лекарима, социјалним службама, другим здравственим установама и друштвеним организацијама, као и сопственом посвећеношћу послу, помаже у решавању проблема и заштити интереса пацијената. Основна одлика патронажних сестара и оно по чему су препознатљиве и различите од других медицинских сестара је то што се делатност одвија ван здравствених установа, најчешће у кући пацијента, а њихова оптималност у раду се постиже као резултат сарадње у највећој мери, могуће. Квалитетан рад патронажних служби је веома важан фактор за заштиту пацијената и очување здравља становништва. Једно од највећих значења медицинске сестре у преводу је да је она образована особа у области рака дојке. Такође, патронажна сестра игра веома велику улогу у тиму вишеструкости. Они представљају веома важну карику у области медицине. У раду главни извори података који ће се користити су подаци из анкетних упитника оболелих од рака дојке, затим извештаји лекара и медицинских сестара које попуњавају пацијенти.

Други извори су налази из патолошких цитолошких лабораторија и онколошких одељења, као и део података о умрлим особама које је дао Државни завод за статистику. Подаци за овај рад коришћени су за период од последњих 5 година и биће приказани у посебним табелама и дијаграмима. Табеле са подацима за 2019. годину према полу, старости, примарној локализацији, хистолошком типу, стадијуму болести према дијагнози, здравственом региону и месту становања, али би било и према здравственим организацијама које достављају податке.

Резултати

Из досадашњег делимичног истраживања, инциденца указује да се у датој календарској години дијагностикују и уписују нови случајеви рака дојке. Статистичка инциденција се рачуна на 100.000 становника. У раду је дат и број и стопе морталитета од малигнух неоплазми према полу, старости и примарној локацији.

Табела 1. Број регистрованих пацијената за 2018, 2019, 2020. Годину

Година	2018	2019	2020
Број на пријавени пациенти	2019	2952	3480
вкупно	8451		

Табела 2. Најчешћа малигна обољења у процентима током овог трогодишњег периода,

Дијагноза во %	2018	2019	2020
Рак на дојка	31%	34%	34%
малигна неоплазма на бронхи и бел дроб	14.8%	12%	12%
малигна неоплазма на простата	8.7%	11.7%	9.3%

Табела 3. Заступљеност по полу

Пол	2018	2019	2020
женски	47%	44.4%	44.4%
машки	53%	55.6%	55.6%

Дискусија

У наведеним подацима обрађено је 2580 захтева за 2018. годину, 2020 захтева за 2019. и 2952 за 2020. годину, односно за период од 2018. до 2020. године обрађено је укупно 8.451 захтева. Од дванаест најчешћих малигнух болести приказаних у процентима током овог трогодишњег периода, највећи проценат је рак дојке, са 31% у 2018. и 34% у 2019. и 2020. години. Следе малигне неоплазме бронха и плућа са заступљеношћу од 14,8% у 2018. и 12% у 2019. и 2020. години. На трећем месту по заступљености је малигна неоплазма простате (8,7% у 2018, 11,7% у 2019. и 9,3% у 2020). У погледу дистрибуције по полу, женска популација је процентуално заступљенија од мушке са 53% за 2018. и 2019. и 55,6% у 2020. години. Код жена је на првом месту рак дојке, а код мушкараца рак плућа.

Закључак

Рак дојке је најчешћа малигна болест код жена и водећи узрок смрти и глобални је проблем, јавља се углавном старијих од 50 година. Већина пацијената са раком дојке може се излечити ако се дијагноза постави у раној фази. и правилно се лече Само придржавањем мера здраве исхране, смањењем фактора ризика од рака дојке као што су пушење и алкохол и редовним вежбањем, биће могуће побољшати квалитет живота пацијената.

Коришћена литература

1. Кумар,В, Абас,А .К., Фаусто, Н., Мичел,Н.Р.(2010).Основи на патологија според Робинс.
2. Онкологија со радиотерапија/ авторизирани предавања/проф. Д-р Јихе Зху/Универзитет „Гоце Делчев”- Штип/ Факултет за медицински науки/ Општа медицина.
3. Министерство за здравство на Р.С.Македонија-Програма за рана детекција на малигни заболувања
4. Министерство за здравство на Р.С.Македонија-Упатство за медицинско згрижување при рак на дојка
5. Радиотерапија и онкологија/авторизирани предавања/проф. Д-р Снежана Смичкоска/Универзитет „Св Кирил и Методиј”-Скопје/Факултет за медицински науки
6. Министерство за здравство на Р.С.Македонија-Програма за рано дијагностицирање и лекување на ракот на дојка
7. М. Тurić, К. Kolarić, D. Eljuga: Klinička onkologija, Nakladni zavod Globus, Klinika za tumore, Hrvatska liga protiv raka, Zagreb, 1996.